

Виступ проф. С. В. Межжеріна

Шановний голово, шановні члени Національної комісії!

Дозвольте довести до вашого відома інформацію щодо внесення лося європейського до Червоної книги України. Одразу ж зауважу, що це повідомлення стосується лише підстав занесення цього виду до Червоної книги і я ні в якому разі не чіпаю питань щодо охорони і майбутнього ведення цього виду у разі його включення до Червоної книги. Ці питання безпосередньо відносяться до компетенції Міністерства екології і природних ресурсів.

Перш за все слід довести до вашої уваги звернення, що надійшли до Комісії, в яких чітко ставилось питання про включення чи не включення лося європейського до Червоної книги.

1. Міністерство екології та природних ресурсів України у листі від 19.05.2017 просить розглянути питання про внесення лося європейського до Червоної книги України.

2. Організація «Форум порятунку Києва» просить внести лося європейського до Червоної книги України.

3. Директор мисливського господарства Альянс Плюс» пан Буруль у своєму листі вказує про неможливість внесення лося до ЧК, оскільки їх кількість в господарстві становить 20 особин, що перевищує норму.

4. «Мисливський та спортивний клуб «Кампа»» також вказує на неможливість внесення лося до ЧК, оскільки їх кількість в господарстві становить 36 особин, що перевищує норму.

5. Загальнопольська екологічна організація «Майстерня в інтересах усіх істот» підтримує ініціативу введення лося до Червоної книги і вказує, що взяття лося під охорону призведе до створення в Європі великої території, сприятливої для відтворення та подальшого поширення цього цінного виду.

6. Польський клуб захисників природи також підтримує усі дії щодо захисту лося в Україні.

7. Громадська спілка «Асоціація користувачів мисливських та рибальських господарств» вважає, що включення лося до ЧК є передчасним.

8. Також до Президента, Кабінету міністрів та Верховної Ради надійшла скарга на антиекологічну та антинаукову діяльність посадовців Міністерства екології та природних ресурсів України, а також вчених НАН України у питанні охорони популяцій лося європейського, зокрема щодо внесення його до Червоної книги. Скарга підписана 25 кандидатами і докторами біологічних і сільськогосподарських наук. Вона зараз знаходиться у секретаря зоологічної підкомісії і з нею можна ознайомитися.

Щодо результатів експертної оцінки, яка була здійснена членами зоологічної підкомісії. Заочне голосування у вигляді електронних листів: 10 за внесення лося до Червоної книги, 2 утрималися, 3 не відгукнулися. Очне голосування на засіданні підкомісії: 6 за внесення, 2 проти, 3 утрималося. З урахуванням письмових звернень членів підкомісії п. Черничко з Мелітополя та п. Кошелєва з Одеси, які чітко висловилися за внесення виду до Червоної книги, ситуація виглядає наступним чином: 8 членів комісії за внесення, 2 проти, 3 утрималися і 1 не виказав позиції.

Чому треба заносити лося до Червоної книги? Проблема охорона лося виникла в 1990 роках, коли було дозволено використовувати нарізну зброю. В результаті з 1991 по 2000 рік популяція лося в Україні зменшилася втричі з 15 тис. до 5 тис., а к 2005 року досягла найнижчого рівня 4,5 тис. За даними науковців Інституту зоології на 2009 рік чисельність лося в Україні зменшилася приблизно в 4 рази. Саме тоді і виникло питання щодо внесення цього виду до Червоної книги. Сталося голосування і відповідно позитивне рішення Комісії. Однак представники Міністерства екології та Держкомлісгоспу запевнили, що на полювання на лося буде накладений мораторій і його буде взято під жорстку охорону. Однак цього не сталося. Офіційне полювання на лося почалося вже через рік і з кожним роком збільшувало обсяг, а охорони цього виду в державному масштабі так і не була здійснена. Внаслідок цього за офіційними даними чисельність лося на 2016 рік збільшилася лише на 40%, досягнувши рівня 6,5 тис. особин. Що приблизно в 2,5-3 рази нижче від рівня, що спостерігався в Україні в 70-80-х роках, коли на лося не просто було масове полювання, а більш того на нього вівся офіційний промисел. У ті часи м'ясо лося експортували у Фінляндію.

Наукові спостереження свідчать, що за умови дієвої охорони навіть при мисливському навантаженні, мінімальному браконьєрстві і пресі з боку хижаків популяція лося щорічно збільшується на 10%. Це означає, що на 2016 рік популяція лося в Україні внаслідок обіцяної ще в 2007 році ретельної охорони і мораторію на полювання повинна була скласти щонайменш 15,5 тис. особин, чого і близько не сталося. Розрахунки показують, що за цей час браконьєрами в Україні вбито не менш ніж 15-17 тис. лосів, а це з урахуванням міграції лосів з Білорусії означає, що на 1 офіційно добуту особину припадає не менш ніж 20 лосів, вбитих незаконно.

Оскільки все пізнається у порівнянні, то дуже корисними є дані щодо динаміки чисельності лося у географічно близьких і кліматично подібних до України європейських країнах, де так само, як і в Україні, в 90-х роках відбулося різке падіння чисельності лося. Саме тому вже наприкінці 90-х на початку 2000-х років цей вид там було взято під дієву охорону. Наприклад, в Польщі в 2003 році за вимогою мисливців було впроваджено безстроковий мораторій на полювання на лося. Тоді в Польщі нараховувалося лише близько 2 тис. лосів, в Україні їх було 4,5 тис., тобто вдвічі більше ніж в Польщі. В 2010 році в Польщі вже біля 8 тис., в Україні лише 5,5. В 2016 році в Польщі 20 тис. і можливість полювання на лося почали обговорювати, а в Україні лише 6,5 тис і полювання треба припинити. Отже чисельність лося в Польщі за умови мораторію на полювання за 13 років виросла в 10 разів, а в Україні при полюванні лише на 40% і то на папері. Подібна ситуація вимальовується у порівнянні з Білоруссю. В 1995 році в цій країні було близько 13 тис. лосів і українська популяція на рівні 8 тис. виглядала досить пристойно. К 2015 року чисельність лося в Білорусі за офіційними джерелами досягла 30 тис., а за даними білоруських зоологів 46 тис. А це означає, що зараз в Україні чисельність лосів в 5-7 раз менша ніж в Білорусі чого ніколи раніш не було. Дуже красномовні порівняння з країнами Балтії. В Латвії сучасна чисельність лося 15 тис. В Україні в два рази менша і це при тому, що в 80-х роках вона була однаковою. В Естонії 12 тис. лосів, що також значно більше ніж в Україні, хоча раніш вона в Естонії була меншою. Якщо взяти до уваги, що території цих двох країн порівнянні з площами Житомирської та Київської областей, то можна зробити висновок, що щільність поселень лосів в цих країнах на порядок вища ніж в Україні і як не дивно це жодним чином не шкодить їхнім лісам. Україна пасе

задніх і навіть у порівнянні з Росією, де браконьєрство дуже поширене. А вже у 80-х роках чисельність лося в Україні була в 44 рази менша ніж в Росії, а зараз ми відстаємо в 120 або більше разів.

Таким чином не викликає сумніву, що чисельність лося різко впала і залишається значно нижчою за оптимальну протягом останніх 15-20 років. Ні в кого не викликає сумніву і та обставина, що причиною цього стану є нецивілізоване полювання і браконьєрство. Всім очевидно, що потрібна більш дієва охорона. В принципі це визнають усі. Розходження існує лише у тому, яким чином налагодити цю охорону. Мисливське лобі пропонує залишити все як є, тобто дати їм і надалі відстрілювати і водночас охороняти. Тут треба зазначити, що полювання на лося ведеться не просто архаїчно загородним способом, а й навіть носить кримінальний характер. Полювання триває близько 5 місяців, що є дуже виснажливим для тварин, значна частина тварин при цьому отримують поранення, полювання супроводжується відстрілом вагітних самок. Ліцензії використовуються по кілька разів, досить поширеними є підробки ліцензій. З усіх цих міркувань виходить, що на 300 офіційних ліцензій гинуть не менш ніж 1000 лосів.

Беручи усе це до уваги зоологічна підкомісія абсолютною більшістю голосів прийшла до висновку - занести лося до Червоної книги України. Слід зазначити, що включення виду до Червоної книги як охоронний засіб має декілька однозначних переваг перед тимчасовою заборонаю на полювання, яка пропонувалася Міністром екології і була відхилена Міністром АПК.

Перше, це більш серйозні міри покарання, в тому числі кримінальна відповідність. Зараз для цього потрібно, щоб браконьєр вбив одразу трьох лосів. Друге, заборона на полювання в випадку занесення до Червоної книги не може бути припиненням просто наказом міністра. Для відновлення полювання буде необхідно виведення лося з Червоної книги, для чого потрібне наукове обґрунтування, яке може надати лише Національна комісія. Третє, суспільний резонанс від убивства червонокнижного звіра значно більший ніж просто звіра, на якого заборонено полювання. Четверте, в місцях скупчення лося можливе створення заказників. П'яте, неможливість комерційного використання цього ресурсу, тобто в ресторанах не зможуть подавати страви з так би мовити української лосятини під виглядом лосів застрелених в Білорусі. І шосте, мабуть найголовніше, внесення до Червоної книги позбавить чиновників Держкомлісгоспу можливості розпоряджатися цим ресурсом. А вже найбільшу шкоду нашим природним ресурсам завдають не браконьєри, а злочинні директиви наших можновладців. Яскравий приклад - офіційно освячене знищення азовського стада осетрових, зубрів та ведмедів

Ще одне невеличке зауваження стосується ефективності внесення мисливських видів до Червоної книги. В деяких випадках для того щоб скомпрометувати Червону книгу наводять приклади масового знищення зубрів та бурих ведмедів, що сталося в 90 роках. Нагадую винищення зубрів відбулося завдяки злочинному Положенню від 19.12.1991 року, яке декларувалося як покращення селекції зубрів і було підписано тодішніми Міністром екології та головою Держкомлісгоспу. Це дозволило вести відстріл зубрів за винагороду, розмір якої коливався від 1300 до 3600 євро в залежності від трофейної якості звіра. Положення діяло навіть після занесення зубра до другого видання Червоної книги в 1994 році. По офіційним даним під соусом покращення популяцій було відстріляно біля 1000 зубра і його чисельність в Україні впала з 720 до 180 голів. Після припинення селекційного

відстрілу в 2007 році і жорсткого контролю за ситуацією з боку Національної комісії відбулося зростання поголів'я. Зараз число зубрів в Україні коливається в межах 250-270 голів. Така сама ситуація була і з бурим ведмедем. Офіційне мисливство за значну винагороду і відмова від його внесення до Червоної книги призвели до скорочення цього виду в Карпатах до критичного рівня. Після того, як ведмедя в 2003 році було включено до Червоної книги, чисельність стабілізувалася і його існуванню зараз ніщо не загрожує.

Перед голосуванням треба визначитися з категорією, за якою лось європейський буде внесено до Червоної книги. Виходячи з міжнародних критеріїв, що застосовуються в червоному списку МСОП пропонується внесення цього виду до червоної книги України за категорією «вразливий». Адже лось скоротив чисельність навіть за офіційними джерелами щонайменш на 50%. Процес падіння чисельності триває протягом останніх трьох поколінь, тобто 25-30 років і при цьому дії, що призвели до падіння чисельності й досі не призупинені.

Таким чином, підводячи підсумок, дозвольте мені від зоологічної підкомісії запропонувати провести голосування щодо внесення лося європейського до Червоної книги України за категорією «вразливий».

Дякую за увагу